

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7, Haziran/June 2024)

Mit, Ritüel ve Söz Üzerine

Anıl ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Öğrencisi

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

anil35123@gmail.com

 ORCID 0009-0000-1238-5188

Kitap incelemesi/Book review

Geliş Tarihi/Received: 22.04.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 10.05.2024

Atıf/Citation

Öztürk, Anıl (2024), "Mit,Ritüel ve Söz", *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (7), 206-208.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.

This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Giriş

Dünyanın birçok yerinde çalışan ve dersler veren Jack Goody, hayatının büyük bir kısmında LoDagaa'da Bagre miti üzerine araştırmalar yapmıştır. Antropoloji alanına yaptığı katkılar ile kendisine şövalyelik ünvanı verilen Goody'nin eseri olan "Mit, Ritüel ve Söz" ülkemizde Küre Yayınları tarafından yayınlanmış ve Damla Sezgi tarafından Türkçeleştirilmiştir. Mit ve ritüel konusu, en başından beri antropologlar için asli bir mesele olmuş ve bunlar toplumlar için ayırt edici özelliklerin başında gelmiştir. Çünkü her toplum kendi kültürüne göre anlatılara şekil verir ve anlatıların gerektirdiği eylemleri de bu ölçüde yaparlar. Buradan da anlaşılacağı üzere mitlerin kültür ile ilişkisi muhakkaktır.

Mit, Ritüel ve Söz, dokuz ana başlık ile karşımıza çıkar. Giriş bölümünde farklı kişilerce, farklı tanımlar ile mitin ne demek olduğunu anlatmaya çalışan Goody, burada antropolog oluşunun da verdiği birikim ile diğer türleri de kapsayarak bir kıyas yapmaktadır ve tezini güçlendirmek için çeşitli

örnekler ile mitlerin ciddiyetine vurgu yapar. Mit tanımlama denemesinde nihai bir sonuca varamamasının yanında, verdiği örnekler ile mitlerin devasa bir dünya olduğuna dikkat çeker ve tek tip bir tanımın mitlere haksızlık olduğunu anlatır.

İlk bölümde Goody, karşımıza bazı isimler çıkarmaktadır. Bu isimlerden biri Émile Durkheim'dir. Fransız sosyolog ve hatta sosyolojinin kurucusu sayılan "Durkheim, tüm halkların, evreni radikal bir şekilde kutsal ve profan olma üzere ikiye ayırdığı tezini geliştirdi." (Goody 2018: 26). Diğer bir isim ise Britanyalı antropolog Edward Burnett Tylor'dur. Tylor ise dini, animizm olarak tanımlar. Robert Ranulph Marett, Robertson Smith ve Bronisław Kasper Malinowski gibi isimlerin de katkıları sağladığı din ve ritüel tartışmalarının yer aldığı bu bölümde, okuyucu ve bilim insanlarının tartışmaları arasındaki köprü görevini Goody üstlenmiştir.

Sözlü literatür bölümünde, başlığa da adını veren bu söz dizisinin yanlış olduğu görüşü vardır. Literatür kelimesinin kökü, Latince "littera" yani 'harf' anlamına gelir dolayısıyla da sözlü harf mümkün olmadığı için, yanlış kullanım olduğu savunulur. Yazının söze güç kattığını savunan Goody, sözün yazı ile güçlendiğini lakin yazının sözü var etmediğini söylemekle beraber sözlü dönemde sıkça değişime uğrayan anlatıların artık sağlamlaştığını ve sözlü dönemin belki de en önemli grubu olan ezbercilerin omuzlarındaki yükün de kalktığını anlatır. Sözlü anlatılarda bulunan bazı ürünler sık sık karıştırılabilir. Halk hikayeleri, çocuklara anlatılan basit hikayeler ile karıştırılsa da gerçek bir analizci bunu çok bariz ayırt edebilir. Bu karışıklıkların nedeni ise sözlü dönemde sıkça değişikliğe uğrayan anlatılardan kaynaklıdır. Yazılı döneme geçildikten sonra tasnif işi de kolaylaşmıştır. Değişim, çeşitlilik ve bu çeşitlilik kültürleri doğurur.

Sözlü dönemde ezberciler çok işin düştüğü muhakkaktır. Uzun metinlerin düz bir şekilde ezberlenmesi çok zor olduğu için, ezberlenecek anlatılara ezgisel bir dokunuş yapıldı. Ezgisel söylemler, yeri geldiğinde eğlencelik yeri geldiğinde de dramatik olarak etkiler. Açığa çıkarttığı ortak duygular onların gücünün manevi olarak kişi üzerinde olduğunu gösterir. Bundan dolayı da insanın içine işleyen ezgisel söylemler, duygu patlamasına neden

olabilecek kadar güçlü argümanlardır. Mitler, destanlar, ağıtlar ve daha birçok ürün ezgisel söylenir.

Mitlerin bozulan parçalarının halk hikayelerine dönüştüğü düşünülür. Halk hikayelerinin bazen çocuklara anlatılan anlatılarla karıştırıldığı da gözlemlenmiştir ama bütün anlatılar muhakkak ki ayırt edici özellikleri mevcuttur. Tıpkı efsanelerin yerel, destanların ulusal olduğu gibi. Anlatılardaki kahramanlar da o bölgenin insanının yabancı olmadığı kahramanlardır.

Halk hikayesi ve kültürel tarih bölümünde Goody, halk hikayelerinin yetişkinler için olmadığını savunur. Thompsen'e göre ise halk hikayeleri eskiden yetişkinlere şimdi ise çocuklara hitap eder. Özellikle günümüzde biraz daha küçük yaş grubuna hitap eden halk hikayeleri, çizgi filmlere kadar konu olmuş ve bu düşünce aslında günümüz çağında desteklenebilir olmuştur. Halk hikayelerinin geçmiş dönemden gelmesi ve kültürel şifreleri içermesi, onu önemli kılan özelliğidir. Bazı görüşlere göre, halk hikayeleri kaynağını mitlerden alır. Kutsiyet içeren bir tür ile bağdaştırılan halk hikayelerinin edebiyattaki yeri elbette çok önemlidir.

Kuzey Gana'da hayvanlar, insanlar ve tanrılar bölümünde Goody'nin birbirine yakın ama dinleri farklı olan toplulukları mukayese eder. Burada dikkat çeken kısım, anlatılardaki motiflerin benzer olmasıdır. "*Bir kimse pazarda bir hikâye duyunca bunu gidip kendi köyünde anlatabilir.*" (Goody 2018: 115). Anlatıların yayılması olağandır, bazı görüşlere göre bütün mitlerin tek bir mitten türediği bile söylenir. Sözlü dönemin bilinmezliği de buradadır, çeşitli senaryolar üretilebilir ve kesinliği hiçbir zaman bilinemez.

Sekizinci bölümde, romanlardan bahsedilir. Staruss'un görüşü olan "mitin yerini roman almıştır" sözünü hatırlatan Goody, romanların okuyucu kitlesinden, tarihçesine kadar bilgiler verir. Belge niteliği taşıyan nesnelere ile karıştırılan türlere vurgu yapan yazar, kurgu ve gerçek arasındaki tartışmalara da değinir.

Dokuzuncu bölüm ise yazının önemini konu edildiği yerdir. Yazının hayata direkt olarak etki edip değiştirdiği muhakkaktır. Eğitim materyallerinden iletişim ürünlerine kadar her alanda hayatı kökten değiştiren yazı, sözlü dönem ürünlerine de güç vermiş ve kalıcılığını sağlamıştır. Hayatın her alanına etki eden yazının insanoğlunun önemli bir buluşu olduğunu anlatan Goody, yazının icadı ile ilkel topluluklarda bile ürün çeşitliliğinde artış gözlemlendiğinden bahsederken, çeşitliliğin kuvvet birliğine neden olduğu düşüncesini okuyucuya aktarır.

Sözlü dönemden yazılı döneme kadar olan birçok edebiyat ürünü hakkında bilgiler veren Mit, Ritüel ve Söz, "türler arasında akrabalık bağı var mıdır?" sorusuna cevap vermeye çalışır. İngiliz ordusunda savaşırken Afrika'da Almanlara esir düşen Goody, gerek orada yaşadığı esaret dönemlerinde yaptığı gözlemler gerekse Gana ve daha birçok Afrika ülkesinde bizzat bulunup ilkel kabileleri incelemesi ve ritüelleri hakkında derinlemesine araştırmalar yapması esere değer katmıştır. Eserin alana birçok yeni öneri sunması, doğru bilinen ve yıllardır kabul edilen bazı fikirlerin yeniden düşünülmesini sağlaması da Goody'nin yaptığı derin araştırmaların bir sonucudur.

Kaynak

Goody, Jack (2018), *Mit, Ritüel ve Söz*, çev. D. Sezgi, İstanbul: Küre Yayınları.